

Тема 6. Оцінка ймовірності банкрутства підприємства як складова антикризового фінансового управління

1. Кількісні моделі оцінки ймовірності банкрутства підприємства.
2. Якісні моделі оцінки ймовірності банкрутства підприємства.

1. Кількісні моделі оцінки ймовірності банкрутства підприємства.

Історично проблемою прогнозування банкрутства зацікавилися на Заході, (переважно в США) ще по закінченню другої світової війни, що було пов'язано із зростанням банкрутств в США через скорочення військових поставок. Спочатку була спроба розробки ряду якісних критеріїв, проте це приводило до істотних помилок. Серйозно ж, із застосуванням методів математичного аналізу, проблемою стали займатися в 60-х роках ХХ століття.

Для моделювання ймовірності банкрутства підприємств існують різні підходи, які можна об'єднати в наступні групи:

- кількісні, що передбачають розробку факторної моделі, яка дозволяє знайти та кількісно оцінити небезпечні для фінансового стану тенденції;
- якісні, засновані на побудові системи неформалізованих ознак, інтуїтивно-логічний аналіз яких дозволяє формувати найбільш загальні судження про наявність вірогідності банкрутства.

Розглянемо ряд кількісних моделей оцінки ймовірності банкрутства.

Першою кількісною моделлю прогнозування банкрутства була двохфакторна модель Альтмана, розроблена їм в 1968 році.

У основу побудови моделі було покладено знаходження регресійною залежністю між вірогідністю банкрутства і двома показниками – коефіцієнтом покриття (Кпл, рівним відношенню поточних активів до короткострокових зобов'язань, тобто це коефіцієнт поточної ліквідності) і коефіцієнтом фінансової залежності (Кфз, рівним відношенню позикових засобів до загальної вартості активів).

Базою для аналізу послужили дані про фінансовий стан 19 підприємств, частина з яких збанкрутіла, а інша - продовжила функціонування.

Проаналізувавши дані, Альтман одержав залежність наступного вигляду:

$$Z = -0,3877 - 1,0736 * K_{пл} + 0,579 * (ЗК/П), \quad (1)$$

де Кпл- коефіцієнт поточної ліквідності;

ЗК - позиковий капітал;

П - пасиви.

При $Z = 0$ вірогідність стать банкрутом рівна 50%. Якщо $Z < 0$, то вірогідність банкрутства менше 50% і далі знижується у міру зменшення Z . Якщо $Z > 0$, то вірогідність банкрутства більше 50% і зростає із збільшенням Z .

Розглянута двохфакторна модель не забезпечує усесторонню оцінку фінансового стану підприємства, а тому можливі дуже значні відхилення прогнозу від реальності.

Альтман розробив нову модель прогнозування банкрутства. При побудові нового індексу Альтман проаналізував дані 66 підприємств, половина яких збанкрутіла. Він досліджував 22 коефіцієнти, які могли б бути корисні при прогнозуванні можливого

банкрутства підприємства. З цих показників були відібрані 5 найбільш значущих і на їх основі побудована регресійна модель наступного вигляду:

$$Z = 1,5 * X1 + 1,4 * X2 + 3,3 * X3 + 0,6 * X4 + X5, \quad (2)$$

де $X1$ = оборотний капітал до суми активів підприємства. Показник оцінює суму чистих ліквідних активів компанії по відношенню до сукупних активів;

$X2$ = не розподілений прибуток до суми активів підприємства, відбиває рівень фінансового важеля компанії;

$X3$ = прибуток до оподаткування до загальної вартості активів. Показник відбиває ефективність операційної діяльності компанії;

$X4$ = ринкова вартість власного капіталу / бухгалтерська (балансова) вартість усіх зобов'язань;

$X5$ = об'єм продажів до загальної величини активів підприємства, характеризує рентабельність активів підприємства.

Залежно від значення Z прогнозують вірогідність банкрутства:

- $Z < 1,81$ - вірогідність банкрутства дуже висока;
- $1,81 < Z < 2,765$ - вірогідність банкрутства середня;
- $2,765 < Z < 2,99$ - вірогідність банкрутства невелика;
- $Z < 2,99$ - вірогідність банкрутства мізерна.

Z -коефіцієнт має загальний серйозний недолік - по суті його можна використовувати лише відносно крупних компаній, що котирують свої акції на біржах. Саме для таких компаній можна одержати об'єктивну ринкову оцінку власного капіталу.

В 1983 році був опублікований модифікований варіант п'ятифакторної моделі Альтмана для компаній, акції яких не торгуються на біржовому ринку. Модель має вигляд:

$$Z = 0,717 * X1 + 0,847 * X2 + 3,107 * X3 + 0,42 * X4 + 0,995 * X5, \quad (3)$$

де $X4$ - балансова вартість власного капіталу / позиковий капітал.

Якщо $Z < 1,23$ підприємство визнається банкрутом, при значенні Z в діапазоні від 1,23 до 2,89 ситуація невизначена, значення Z більше 2,9 властиво стабільним і фінансово стійким компаніям [17].

Британський учений Р. Таффлер (Taffler) запропонував у 1977 році чотирифакторну прогнозну модель, використавши такий підхід:

$$Z = 0,53X1 + 0,13X2 + 0,18X3 + 0,16X4, \quad (4)$$

де $X1$ = операційний прибуток / короткострокові зобов'язання;

$X2$ = оборотні активи / сума зобов'язань;

$X3$ = короткострокові зобов'язання / сума активів;

$X4$ = виручка / сума активів.

Якщо величина Z -рахунку більша ніж 0,3, це свідчить, що фірма має непогані довгострокові перспективи, а якщо менше ніж 0,2, то банкрутство більш ніж імовірне.

Модель Фулмера була створена внаслідку обробки даних 60 підприємств: 30 нормально працюючих та 30, що потерпіли крах, середній річний оборот яких складав 455 тисяч американських доларів.

$$H = 5,528X1 + 0,212X2 + 0,073X3 + 1,27X4 - 0,12X5 + 2,335X6 + 0,575X7 + 1,083X8 + 0,89X9 - 6,075, \quad (5)$$

де $X1$ = нерозподілений прибуток минулих років / баланс;

$X2$ = виручка від реалізації / баланс;

$X3$ = прибуток до сплати податків / власний капітал;

$X4$ = грошовий потік / довгострокові і короткострокові зобов'язання;

$X5$ = довгострокові зобов'язання / баланс;

$X6$ = короткострокові зобов'язання / сукупні активи;

$X7$ = log (матеріальні активи);

$X8$ = оборотний капітал / довгострокові і короткострокові зобов'язання;

$X9$ = log (прибуток до оподаткування + проценти до сплати / виплачені відсотки).

Модель Фулмера при обставинах, відмінних від оригінальних, більш стабільніша, ніж інші методи, тому що використовує велику кількість чинників.

Модель надійно визначає як платоспроможні фірми, так і банкрутів. $X7$ треба визначати в перерахунку елементів активу в тисячі доларів США на дату складання аналізованого звіту. Точність прогнозів, зроблених при допомозі цієї моделі на рік вперед – 98 %, а на два роки – 81 %.

В 1978 року на підставі моделі Альтмана і покрокового аналізу дискримінанта Гордоном Л. В. Спрингейтом (Gordon LV Springate), була розроблена модель прогнозування вірогідності банкрутства підприємства.

В процесі розробки моделі, Спрингейтом було відібрано чотири кращі коефіцієнти з 19 фінансових коефіцієнтів, на підставі яких була побудована модель Спрингейта. Оцінка вірогідності банкрутства робиться по формулі:

$$Z = 1,03X1 + 3,07X2 + 0,66X3 + 0,4X4, \quad (6)$$

де $X1$ = оборотний капітал / баланс;

$X2$ = (прибуток до оподаткування відсотки до сплати) / баланс;

$X3$ = прибуток до оподаткування / короткострокові зобов'язання;

$X4$ = виручка (нетто) від реалізації / баланс.

При $Z < 0,862$ компанія є потенційним банкрутом.

При тестуванні моделі Спрингейта, використовуючи показники 40 компаній, була досягнута 92,5% точність прогнозу неплатоспроможності компаній на рік вперед.

Для визначення стану підприємства та загрози його банкрутства, потребується як розрахунок моделей, так і детальний аналіз фінансового стану усього підприємства.

Використовуючи метод, розроблений Э. Альтманом, французькі економісти Ж. Конан та М. Голдер, побудували модель, яка має наступний вигляд :

$$Z = -0,16X1 - 0,22X2 + 0,87X3 + 0,10X4 - 0,24X5, \quad (7)$$

де $X1$ = відношення грошових коштів і дебіторської заборгованості до валюти балансу;

$X2$ = відношення власного капіталу і довгострокових пасивів до валюти балансу;

$X3$ = відношення витрат по обслуговуванню позик (чи ціна позикового капіталу) до виручки від реалізації (після оподаткування);

X4 = відношення витрат на оплату праці до чистого прибутку організації;

X5 = відношення прибутку до виплати відсотків і податків (балансовий прибуток) до позикового капіталу.

У рівнянні треба звернути увагу на домінуючу роль чинника X3 (відношення фінансових витрат до виручки від реалізації) в порівнянні з іншими чотирма коефіцієнтами, тому що вплив цього чинника перевищує сукупний вплив усіх інших.

В таблиці 1 представлена (у вигляді шкали) вірогідність затримки платежів фірмами, що мають різні значення показника Zна.

Таблиця 1

Шкала вірогідності затримки платежів фірмами

Z	0,21	0,048	0,002	0,026	0,068	0,087	0,107	0,131	0,164
Вірогідність затримки платежу, %	100	90	80	70	50	40	30	20	10

В 1972 році Р. Лісу для підприємств Великобританії була розроблена модель, яка має наступний вигляд:

$$Z = 0,063X1 + 0,092X2 + 0,057X3 + 0,001X4, \quad (8)$$

де X1 = оборотний капітал / сума активів;

X2 = прибуток від реалізації / сума активів;

X3 = нерозподілений прибуток / сума активів;

X4 = власний капітал / позиковий капітал.

При $Z < 0,037$ - вірогідність банкрутства велика; якщо $Z > 0,037$ - вірогідність банкрутства незначна.

У 1987 році під керівництвом Же. Лего була розроблена трьохфакторна модель, яка має наступний вигляд:

$$Z = 4,5913A + 4,5080B + 0,3936C - 2,7616, \quad (9)$$

де A = Акціонерний капітал / Усього активів;

B = (Прибуток до оподаткування надзвичайні витрати фінансові витрати) / Усього активів;

C = Об'єм продажів за два роки / Усього активів за два періоди.

При $Z < - 0,3$ підприємство визнається неспроможним, з високою вірогідністю настання банкрутства.

При розробці моделі оцінки вірогідності банкрутства було проаналізовано підсумки роботи більше ніж 170 підприємств з середньорічною виручкою не більше 20 млн. доларів США по 30 параметрам.

Точність оцінки вірогідності банкрутства цієї моделі не висока, вона складає 83%. Також вона може бути застосована тільки для оцінки спроможності промислових підприємств.

Розглянувши моделі ймовірності банкрутства іноземних вчених, перейдемо до моделей які розробили вчені країн СНД.

Однією з останніх методик прогнозування банкрутства з використанням методу рейтингової оцінки, є модель А. В. Колишкіна, яка має відмінні від інших аналітичних моделей принципи побудови. А. В. Колишкін відібрав такі показники, які найчастіше

зустрічаються в моделях інших дослідників і надав їм ваги. Були отримані три статистичні моделі прогнозування банкрутства:

$$\text{Модель № 1} = 0,47K1 + 0,14K2 + 0,39K3, \quad (10)$$

$$\text{Модель № 2} = 0,61K4 + 0,39K5, \quad (11)$$

$$\text{Модель № 3} = 0,49K4 + 0,12K2 + 0,19K6 + 0,19K3, \quad (12)$$

де $K1$ - робочий капітал до активів;
 $K2$ - рентабельність власного капіталу;
 $K3$ - грошовий потік до заборгованості;
 $K4$ - коефіцієнт покриття;
 $K5$ - рентабельність активів;
 $K6$ - рентабельність продажів.

В Таблиці 2 відображені критичні показники даних моделей.

Таблиця 2

Критичні показники даних моделей

Модель	Благополучна	Банкроти	Зона невизначеності
I	0,08-0,16	(-0,2СО-С-0,08)	(-0,08)-0,08
II	1,07-1,54	0,35-0,49	0,49-1,07
III	0,92-1,36	0,25-0,38	0,38-0,92

Методи визначення вагових значень показників не завжди забезпечують необхідну точність, найменшу помилку має модель №3.

Модель О. П. Зайцевой для оцінки ризику банкрутства підприємства має наступний вигляд:

$$K = 0,25X1 + 0,1X2 + 0,2X3 + 0,25X4 + 0,1X5 + 0,1X6, \quad (13)$$

де $X1 = K_{уп}$ - коефіцієнт збитковості підприємства, що характеризується відношенням чистого збитку до власного капіталу;

$X2 = K_з$ - коефіцієнт співвідношення кредиторської і дебіторської заборгованості;

$X3 = K_с$ - показник співвідношення короткострокових зобов'язань і найбільш ліквідних активів, цей коефіцієнт є зворотною величиною показника абсолютної ліквідності;

$X4 = K_{урей}$ - збитковість реалізації продукції, що характеризується відношенням чистого збитку до об'єму реалізації цієї продукції;

$X5 = K_{фл}$ - коефіцієнт фінансового левериджа (фінансового ризику) - відношення позикового капіталу (довгострокові і короткострокові зобов'язання) до власних джерел фінансування;

$X6 = K_{заг}$ - коефіцієнт завантаження активів як величина, зворотна коефіцієнту оборотності активів - відношення загальної величини активів підприємства (валюти балансу) до виручки.

В таблиці 3 наведено формули для розрахунків цих коефіцієнтів.

Таблиця 3

Формули розрахунків коефіцієнтів

Показник	Формула розрахунку	Нормативне значення
X1	Чистий збиток / Власний капітал	X1 = 1
X2	Кредиторська заборгованість / Дебіторська	X2 = 1
X3	Короткострокові зобов'язання / Найбільш ліквідні активи	X3 = 7
X4	Чистий збиток / об'єм реалізації продукції	X4 = 0
X5	Позиковий капітал / Власні джерела фінансування	X5 = 0,7
X6	Всього активів / Виручка від реалізації	X6 = X6 минулого року

Для визначення вірогідності банкрутства треба порівняти фактичне значення $K_{факт}$ з нормативним значенням K_n , яке розраховується по формулі:

$$K_n = 0,25*0 + 0,1*1 + 0,2*7 + 0,25*0 + 0,1*0,7 + 0,1*X6 \text{ мин. року.} \quad (14)$$

При $K_{факт} > K_n$ висока вірогідність настання банкрутства підприємства, а якщо менше - то вірогідність банкрутства незначна.

П'ятифакторна модель Сайфуліна-Кадикова має наступний вигляд:

$$Z = 2*K1 + 0,1*K2 + 0,08*K3 + 0,45*K4 + K5, \quad (15)$$

де $K1$ - коефіцієнт забезпеченості власними засобами;

$K2$ - коефіцієнт поточної ліквідності ($k2 \geq 2$);

$K3$ - інтенсивність обігу капіталу, що авансується, яка характеризує об'єм реалізованої продукції, що припадає на одну гривню засобів, вкладених в діяльність підприємства ($k3 \geq 3$);

$K4$ - коефіцієнт менеджменту, характеризується відношенням прибутку від реалізації до величини виручки від реалізації;

$K5$ - рентабельність власного капіталу - відношення балансового прибутку до власного капіталу ($k5 \geq 0,2$).

При відповідності значень фінансових коефіцієнтів мінімальним нормативним рівням, рейтингове число дорівнюватиме 1. Фінансовий стан підприємств з рейтинговим числом меншим за 1 характеризується як незадовільний.

Модель Г. В. Савицької має наступний вигляд:

$$Z = 1 - 0,98*K1 - 1,8*K2 - 1,83*K3 - 0,28 - K4, \quad (16)$$

де $K1$ - власний оборотний капітал / актив;

$K2$ - коефіцієнт оборотності власного капіталу;

$K3$ - частка власного капіталу в загальній валюті балансу;

$K4$ - рентабельність власного капіталу.

Модель має нетипову форму розрахунку, тому що складові моделі складаються між собою. У цій моделі фінансово стійким буде підприємство, значення Z якого рівно або

менше нуля. Якщо значення знаходиться в діапазоні від 0 до 1, фінансове положення підприємства нестабільне, якщо значення більше 1, то це говорить про високий ризик банкрутства.

Модель Давидової-Белікова має наступний вигляд :

$$Z = 8,38 * K1 + 1,0 * K2 + 0,054 * K3 + 0,63 * K4, \quad (17)$$

де $K1$ = оборотний капітал / сума активів;

$K2$ = чистий прибуток / власний капітал;

$K3$ = об'єм продажів / сума активів;

$K4$ = чистий прибуток / собівартість.

При $Z < 0$ - максимальна вірогідність банкрутства (0,9 – 1), $0 < Z < 0,18$ - висока вірогідність банкрутства (0,6 – 0,8), $0,18 < Z < 0,32$ - середня вірогідність банкрутства (0,35 – 0,5), $0,32 < Z < 0,42$ - низька вірогідність банкрутства (0,15 – 0,20), $Z > 0,42$ - незначна вірогідність банкрутства (до 0,1).

Вищим арбітражним судом України були розроблені методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства. У відповідності з цими рекомендаціями встановлюється ступінь неплатоспроможності підприємства і момент відновлення платоспроможності.

В методичних рекомендаціях визначені три види неплатоспроможності: поточна, критична, надкритична. Поточна неплатоспроможність визначається за формулою:

$$П_{II} = A_{040} + A_{045} + A_{220} + A_{230} + A_{240} - П_{620}, \quad (18)$$

де $A_{040}, A_{045}, A_{220}, A_{230}, A_{240}$ - відповідні рядки активу балансу;

$П_{620}$ - підсумок 4 розділу пасиву балансу.

Підприємство вважається повністю платоспроможним, якщо має позитивне значення $П_{II}$. Від'ємне значення свідчить про наявність поточної неплатоспроможності.

Для визначення критичної та/або надкритичної неплатоспроможності розраховують коефіцієнт покриття ($Kп$) і коефіцієнт забезпеченості власним капіталом ($Kз$):

$$K_{II} = \frac{\text{ОборотніАктиви}}{\text{ПоточніЗобов'язання}}, \quad (19)$$

$$K_3 = \frac{\text{ВласнийКапітал} - \text{НеоборотніАктиви}}{\text{ОборотніАктиви}}. \quad (20)$$

Нормативне значення коефіцієнта $Kп$ – не менше 1,5; $Kз$ – не менше 0,1.

При наявності на початок і кінець аналізованого періоду ознак поточної неплатоспроможності і якщо на кінець кварталу коефіцієнт $Kп$ і $Kз$ менше нормативного значення, то фінансовий стан підприємства визначається як критична неплатоспроможність. Рівень неплатоспроможності підприємства буде розглядатися як надкритичний, якщо за результатами року підприємство отримало збиток і коефіцієнт покриття менше одиниці.

Міністерство Фінансів України для оцінки вірогідності банкрутства, затвердило наступну дискримінантну функцію:

$$Z = 1,04X_1 + 0,75X_2 + 0,15X_3 + 0,42X_4 + 1,18X_5 + 0,06X_6 - 2,16, \quad (21)$$

де X_1 - коефіцієнт покриття;

X_2 - коефіцієнт фінансової автономії;

X_3 - коефіцієнт оборотності активів;

X_4 - коефіцієнт рентабельності операційних продажів;

X_5 - коефіцієнт рентабельності активів;

X_6 - коефіцієнт оборотності позикового капіталу.

При значенні $Z < - 0,55$ на аналізованому підприємстві фінансовий стан визнається передкризовим або кризовим, при значенні $- 0,5 < Z < 0,55$ підприємству потрібний додатковий аналіз вірогідності банкрутства, а при $Z > 0,55$ - фінансовий стан підприємства визнається як задовільний.

2. Якісні моделі оцінки ймовірності банкрутства підприємства

К якісним моделям передбачення банкрутства відносяться: методика компанії ERNST&WHINNEY, метод Аргенті (А-рахунок), метод Скоуна, методика В. В. Ковальова.

Розглянемо якісні методи оцінки ймовірності банкрутства підприємства.

Методика якісного аналізу В. В. Ковальова містить дворівневу систему показників. До першої групи відносяться критерії і показники, несприятливі поточні значення або динаміка зміни яких свідчить про можливі в майбутньому значні фінансові ускладнення, в тому числі й банкрутство. До них належать:

- істотні втрати, що повторяються в основній виробничій діяльності;
- перевищення деякого критичного рівня простроченої кредиторської заборгованості;
- надмірне використання короткострокових позикових коштів як джерела фінансування довгострокових вкладень;
- низькі значення коефіцієнтів ліквідності;
- стійка частка позикових коштів, яка збільшується до небезпечної межі в загальній сумі джерел коштів;
- неправильна реінвестиційна політика;
- перевищення величини позикових коштів над встановленими нормами;
- хронічне невиконання зобов'язань перед інвесторами, кредиторами та аукціонерами;
- висока питома вага простроченої дебіторської заборгованості;
- наявність наднормативних товарних та виробничих засобів;
- використання нових джерел фінансових ресурсів на відносно не вигідних умовах;
- застосування у виробничому процесі обладнання, терміни експлуатації якого вже вийшли;
- потенційні втрати довгострокових контрактів;
- несприятливі зміни в портфелі замовлень.

У другу групу входять критерії та показники, несприятливі значення яких не дають підстави розглядати поточний фінансовий стан як критичний. До них належать:

- втрата ключових співпрацівників апарату управління;
- вимушені зупинки, а також порушення виробничо-технологічно-го процесу;

- недостатня диверсифікація діяльності підприємства;
- втрата ключових контрагентів;
- недооцінка технічного та технологічного оновлення підприємства;
- неефективні довгострокові угоди;
- політичний ризик, пов'язаний з підприємством загалом або його ключовими підрозділами.

Модель Аргенти (A – score) характеризує управлінську кризу, яка може призвести до банкрутства компанії. Визначення вірогідності банкрутства підприємства розпочинається з припущень що:

- йде процес, який може призвести до банкрутства;
- для свого завершення цей процес вимагає декількох років;
- процес може розділити на три стадії: недоліки, помилки, симптоми.

Недоліки: підприємства, що рухаються до банкрутства, роками показують декілька недоліків, очевидних задовго до фактичної неспроможності.

Помилки: внаслідок накопичення недоліків підприємство може вчинити помилку, що призведе до банкрутства. При цьому автор вважає, що організації які не мають недоліків, не здійснюють помилок, що ведуть до банкрутства.

Симптоми: помилки починають виявляти усі відомі симптоми неплатоспроможності, що наближається (погіршення показників, ознаки дефіциту готівки). Симптоми проявляються в останні два-три роки процесу, що веде до банкрутства, який може розтянутися на термін від п'яти до десяти років.

При проведенні тестування, показникам в таблиці необхідно привласнювати одне з двох значень - або «так», або «ні». Кожному чиннику кожної стадії привласнює певна кількість балів і розраховується агрегований показник - А-рахунок. Проміжні значення недопустимі, необхідно оцінити кожну позицію на предмет того, чи згодні ви з приведеним судженням чи ні.

Метод Т. Скоуна та методи компанії Ernst & Whinney мають дуже схожі показники.

Компанія Ernst & Whinney розробила наступний тест для прогнозу банкрутства фірм:

1. Директори їздять на особистих «роллс-ройсах».
2. Фонтан у приймальній.
3. Флагшток у дворі фабрики.
4. Некваліфікований / немолодий бухгалтер.
5. Наявність нагороди її Королівської Величності (для Великобританії).
6. Аудитор, що працював із компанією, зробив блискучу кар'єру.
7. Новий офіс.
8. Слова «Hi-Tech» у назві фірми.
9. Річний звіт із фотографією голови ради директорів, що спускається з вертольота.
10. Компанія нещодавно відкрила офіс у Китаї.
11. Продукція - лідер ринку.
12. Співробітники задоволені життям, не страйкують.

Метод Скоуна базується на таких підходах:

1. Компанії менше ніж п'ять років?
2. Компанія працює в циклічній галузі?
3. Короткострокові зобов'язання більші за оборотні активи?
4. Співвідношення позикових і власних коштів більше ніж 100%?
5. За останні чотири роки виторг збільшився більше ніж на 50%?

6. Резерви негативні і за абсолютною величиною перевищують вартість статутного капіталу?
7. Компанія переїжджає або має намір переїхати?
8. Чи використовує компанія «творчий» облік?
9. Чи не занадто сильно збільшилося співвідношення позикових і власних коштів за попередній рік?
10. Чи не змінила компанія останнім часом банк, аудиторів, директорів?
11. Чи не є голова ради директорів одночасно виконавчим директором?
12. Чи не перевищує сума короткострокового капіталу величину довгострокового капіталу?
13. Чи не є облік і звітність надмірно докладними або представленими в нестандартному форматі?

Компанія переживає ускладнення, якщо на більш ніж п'ять із цих питань відповідь позитивна. Якщо відповідь на більш ніж вісім питань позитивна - фінансовий стан надто важкий.